

A kender termesztése, feldolgozása és hasznosítása Székelyvárságon

A helytörténet, a közeli vagy távoli múlt eseményei, a nemzedékről nemzedékre hagyományozott szokásaink hatásával vannak mindennapi életünkre. Elődeink életének tárgyi emlékei, a népi mesteriségek eszközei, az egykori háztartási tárgyak és gazdasági eszközök jórészt eredeti környezetüktől távol, lakásdíszként, múzeumi tárgyként élnek tovább, esetleg családi házak padlásán, a fészerben várják a lassú halált. Így találtam rá én is az egykori kendertermesztés és -feldolgozás kellékeire Székelyvárságon.

A *Mezőgazdasági kislexikon* a következőképpen foglalja össze a kenderre vonatkozó lényeges tudnivalókat: Latin neve *cannabis sativa* (hasznos kender). A kenderfélék családjába tartozó, értékes, egyévi, kétlaki, lágyszárú rosnövény. Rostjából kötél, ponyva, tömlő, heveder, bútorhuzat, vászonáru stb. készül. A kender őshazája Közép-Ázsia. Termesztése főleg a Kárpát-medencének a déli és keleti területein terjedt el, és évszázadokon át a legjelentősebb háziipari növénye volt a magyar parasztgazdaságoknak.

Egykor Székelyvárságon jelentős tevékenységnek számított a nők körében a kender termesztése, a kenderfonal fonása, szövése. A kendertermesztésre egyrészt a település elszigeteltségéből adódó kényes kötelezte a lakosságot, másrészt a kedvező földrajzi, éghajlati viszonyok, melyek az igénytelenebb növények, mint a krumpli és kender termesztésének kedveztek. Ipari termesztése a település földrajzi fekvése miatt lehetetlen volt, ezzel magyarázható az is, hogy itt nem volt kollektivizálás.

A település viszonylagos fiatalága miatt, Székelyvárságon csak az 1800-as években kezdődött el a kender termesztése. Jelentősége már a múlt század közepétől folyamatosan csökkent, az 1980-as évek közepén pedig teljesen megszűnt. Míg az 1950-es években még a szép vászon a jó gazdasszonyok jelképe volt, mert rossz háziasszonynak számított az, aki a háza népét fehér ruhával nem ruházta, addig mára megváltozott ez a szemlélet, az olcsóbb, üzletben vásárolt színebb és puhább portéka kiszorította a ruházatkodásban használt házi vásznat. A szövés és fonás ugyan él a községben, de elszakadt a kendertermesztéstől, mert más, boltban vásárolt fonalból szőnek.

Székelyvárságon a kendertermesztés utolsó foltjai az 1980-as években elszórtan a sólyomkői és forrásközi tanyabokrokban még éltek, egy-két árny területen. A kenderrel bevetett területek korábban sem voltak nagyok. Egy 6–8 tagú család évi ruhaszükségletét 100–300 négyszögöl kenderföld fedezte. Minden család termesztett kendert, aminek feldolgozása egész télen lekötötte a család nőtagjainak munkaerejét.

A kender termesztéséhez jó minőségű, alaposan előkészített, trágyázott föld szükséges. A vetés módja nagyjából megegyezett a gabonavetés módjával. Itt a kendermagot kézzel vetették, akárcsak az árpát vagy búzát. Ha sűrűn vetették, akkor puha szárú kender lett, ha pedig gyéren,

Munka a kenderrel
Ádám Gyula felvétele
Csikszentdomokos, 2009

akkor vastag szárú. Úgy tartották, hogy az árpa vetésénél egy ökörmomba öt szem mag kerüljön. A kendert sűrűbben vetették, mert annál egy magból csak egy szál kelt ki. Egy ár bevetésére megközelítőleg öt kupa (1 kupa = 1 liter) mag szükséges volt. A kikelést követően a gondosabb gazdák még tyúktrágyát tettek a növényre, hogy kövérebb legyen. Különböző megművelést, kapálást, gyomlálást nem igényelt, mert a sűrű kender elnyomta a gyomot.

A földbe került mag 12–14 hét alatt beérett. Kétféle kender volt: *virágos* és *magos kender*. A betakarítás módja a *nyövés* volt, azaz a kenderszalakat kézzel, gyökereitől szaggatták ki a földből. A virágos, magasabbra növő kendert nyötték ki előbb, mert a másikat ki kellett gyéríteni, mivel a magos kender adta a következő évi vetőmagot. A kender akkor számított érettnak, amikor a virágja száradni kezdett. Vigyázni kellett a magos kender kiszedésénél, hogy ne törjön össze, a magja ne hulljon ki. A nyövést a családtagok végezték, többnyire a nők, de a férfiak segítettek *megbűtülni*, azaz levágni a földes részt, a gyökereket. Nyövés után kicsi *markocskákat* kötöttek, annyit egy helyre, amit két kézzel össze lehetett fogni, majd *hulláskenderrel* kötötték össze, mint a búzakévé. Egy *kévébe* 26 *fej* kendert kötöttek. Ezután ezeket a kerítésnek támasztva három–hét nap alatt megszáritották, és utána következett a feldolgozás. A magnak való anyakendert a napon való szárítás után pokrócra, ponyvára fektették, hogy a magházak egymás mellé kerüljenek. Többnyire kézi cséppel vagy

Virágos kender
Ádám Gyula felvétele
Csikszentdomokos, 2009

különböző módon *puhították, tisztították*. Ezt a célt szolgálta a *vonagoló*, ami abban különbözött a tilótól, hogy szorosabb volt a nyelve, így apróbbra törte, amit a tilón előzőleg megtörtek. Tehát finomítja a tiló munkáját. A tilolás után a kendernek csak negyede maradt meg, mert pozdorjaszilánkjai kihulltak. A megtilolt kendert megszáritották. Következett a *léhelés*, ami a kifésülést jelenti. Ez előbb nagyfogú, majd simító fésűvel történt. A léhel kovácsolt szegekkel sűrűn teletűzdelt, kb. 70 centiméter hosszú, korong alakú bükkfadeszka. A léhelés úgy történt, hogy egy cseberhez vagy egy hozzá hasonló nagy faedényhez kötötték a léhelt, és ezen a

*A kender törése
egyes és kettős tilóval
Ádám Gyula felvétele
Csikszentdomokos, 2009*

egyszerű bottal verték ki a magvakat, majd utána került sor az áztatásra. A virágos kendert, majd később a magos kendert is a legközelebbi patak mentén vagy külön erre a célra vizenyős helyeken kialakított tavakban *áztatták*. Az áztatást komoly odafigyeléssel végezték, nem volt mindegy, hogy meddig tartják víz alatt a növényt. A kellően meg nem ázott anyagról ugyanis nem válik le a fás szövet, a pozdorja, míg a túl ázott rostok gyengék, könnyen szakadnak. Félméteres tószzerű helyet, ún. *kenderáztatót* alakítottak ki, ahova vizet eresztettek be árkolás útján a folyóvízből oly módon, hogy ki is engedhették belőle. Egyszer feltöltötték, aztán kis elfolyást hagytak neki. Varságon általában minden családnak volt áztatója. A legnagyobb áztatók Gegőéknél a Varság patakában (Pál Náciéknál, Pál Vilmoséknál, a Tifán Árva Paliékhoz vezető patakban), a Köves-patakban (Némáék felé), a Nagy-Küküllőben pedig a Fűrész útjánál, a Forrásközében Szabó Jóskaéknál és Dénes Áronéknál voltak. Az utóbbi helynévként ma is fennmaradt, úgy emlegetik, hogy Tók. Ezekbe az áztatókba kerültek a kévék szorosan egymás mellé. Két sorba deszkát raktak a tetejére, hogy lepje el a víz, és nagy kövekkel nyomtatták le. A virágos kender előbb kiázott. Az áztatást a kenderszár vastagsága, az időjárási viszonyok és a víz hőfoka befolyásolta. Aztán megnézték, hogy ki van-e ázva: eltörték a kenderszálat és a *hárs* vagy *pozdorja*, amit lefejtettek, különvált. A kenderszálnak a külső része volt a hasznosítható, a belső része, a pozdorja a hasznavehetetlen, ezt elégették.

Érés után kiszedték a kendert az áztatóból. Ezt követően a patakban többszöri forgatással kimosták. A kévéket a csürnek, istállónak támasztották, vagy a kert

tetejére aggatták. *Száritás* után következett a *törés*, aminek eszköze a *tiló*. Erre csak szeptemberben került sor. Tilolni csak napsütéses időben lehetett, így jött ki belőle a pozdorja. A tiló bükkfából készített, kb. 2,5 méter hosszú, néglábú munkaeszköz. Lényegében két párhuzamosan egymás mellett futó deszkaél, melyek közé egy harmadik deszkaél, ún. nyelv jár, mely az egyik végén csap segítségével rögzített. Az egykarú emelő módjára működő törőszerszám szabadon mozgó karját a két párhuzamos deszka közé beverve törhető meg az odahelyezett kenderrost. Egyik kézbe fogták a kendert, a másikkal törték, hogy a fás részek kihullanak belőle. A tilolás nehéz, fáradalmas munka volt. A törés célja a finomítás, a művelet folyamatosan történt, amíg a pozdorja kihullt.

A megtört és nagyjából megtisztított kenderrostot a további megmunkálás előtt

fésűszerű szerkezeten dolgozták meg az anyagot. A száritott, megtilolt, és megvonagolt kendert kézzel addig ütötték a léhelbe, amíg csak a finom, vékony szálak maradtak. Ezekből ötöt külön-külön összeszedve neveztek egy *láb* kendernek. Az így kapott kenderszálakat osztályozták minőség szerint. A finom kenderből kiléhelt legjobb minőségű anyag neve az ún. *első szála*, a durvább anyag volt az ún. *csepű*. A kendert fonásig az ereszbén rudakra felkötve tárolták, nehogy az egér bejárjon. Annyi lábat kötöttek össze, hogy kb. egy kiló legyen egy helyen. Ez a munkálat hosszas volt, hetekig elhúzódott, mert közben az aratás, sarjúkaszás is zajlott. A kender feldolgozására, a szövésre csak télen került sor. Addig a fonásra teljesen előkészített *szösz*t összekötve elrakták, és csak a kinti mezőgazdasági munkák befejezése után vették elő.

*Kendertépés
Tamás Ernő felvétele
Székelyvarság, 2010*

A fonásra az őszi betakarodás után került sor, a disznóhizlalás idején. A finomabb kenderszálatat fonókeréken fonták, *matringba szedték, fehérítették*, majd *felgomolyították*. Így készült a szőhető alapanyag. A fonás egészen az 1980-as évek közepéig a székelyvarsági fiatalok és fiatalasszonyok egyik legkedveltebb szórakozási lehetősége volt októbertől februárig. Általában csoportosan gyűltek össze a közelebbi szomszédok, egy-egy tanya-bokron belül több fonó is létezett, majd fokozatosan apadt azok száma, mígnem családon belüli időöltéssé zsugorodott a fonás. A hagyományos *fonó* ma már sehol nem él, de téli időszakban az asszonyok, főleg az idősebbek szorgosan szőnek. Ma már kevesen fonnak. A fonók emlékét inkább csak hagyományőrző előadások őrzik. Egykor a fonóba elvitték a 10–16 éves leánygyermekeket is, és az anyjuk megtanította fenni. Az asszonyok, leányok magukkal vitték a guzsalyt, az orsót a fonóval együtt. A leányok a férjhezmenetelig elkészítették a stafirunghoz szükséges vásznakot, ugyanis a leány a bútor mellett anyagi helyzetétől függően meghatározott számú ágyterítőt, alsólepedőt, derékaltjat, törülközőt, abroszt, konyharuhát, szakajtóruhát, zsákot is vitt magával. Minden este fontak, a vasárnap és a legényváró napok kivételével. Mivel legények is jártak a fonóba, így az az ismerkedés és barátkozás helye is volt. A fonóbeli elhelyezkedésnek is kialakult egy szokásrendje. A férfiak általában később érkeztek az istálló munka miatt. Itt tréfálkoztak, mókázta, népi játékokat játszottak, ijesztő történeteket meséltek, nótáztak, olykor tánagra is perdültek. Ilyen móka volt például, hogy ha a fonó leány leejtette

az orsóját, a szemfülesebb legény, aki azt felvette, csak váltságdíj fejében adta vissza, csókot kért. Ez is egyfajta udvarlási szokás volt. A székenlős leány nem is váltotta ki az orsóját, így kivitték az összes fonalát és a bokrokra, kerítésekre felmatollálták. Ráadásul otthon is kikapott az üres orsó miatt. A fonó, illetve a kenderrel való más munkálatok derűs hangulatának emlékét őrzik a következő népdalszövegek is: „*Virágos kenderem kiázott a tóban,/ Ha nem szeretsz, rózsám,/ ne járd a fonóba!/ Elejtem az orsóm, nincs, aki feladja, /Bánatos szívemet ki megvigasztalja.*” Egy másik népdal szövege a kendervetésre, illetve a fonóbeli fiatalok hangulatára utal: „*Gyéren vettem a kenderem, gyakran termett rajta,/ Nem kell nekem a kender, csak a pozdorjája./ Hess, légy, ne szállj rám, beteg vagyok én,/ Csókolj meg édes rózsám, meggyógyulok én./ Nem vagy legény, Berci, nem mersz megcsókolni,/ de én leány létemre, merek neked adni./ Adtam, s adok is az ügyes legénynek,/ hisz jól tudom magamról, jólesik szegénynek.*” A leánynak egy-egy este két *supkit* (supki = jó maréknyi fonás, ami az orsóra egyszerre rákerül) kellett felfonnania, utána kezdődhetett csak a játék. Gyakori népi játék volt a *seggbálozás, kúba esőzés, pározás, a fordulj, kicsi szék*. A fonók emlékét őrzik a *Nem fontak a szájáért!* szólás, ami a bőbeszédű, csacsogó leányra utal.

A fonás *orsóval guzsalyon, talpas fonókeréken* vagy *kerekes fonókeréken* történt. *A fonókerék tartozékai:* a váz, egy nagyobb kerék, egy szíj, ami összeköti a kereket és a karikát, egy szabályozó, ami a fonal lazább vagy szorosabb menetét biztosítja. Az orsóval történő fonásnál a csepüt felguzsalyolták tetszés szerint, s azt kellett felkötni a guzsalyra. Ezt a fonó bal kézzel apránként lefejtette, kézzel húzta, nyálazta, de csak annyit, amennyit nyálazni tudott, hogy sima legyen. Jobb kézzel sirítette, pödörte az orsót. Addig tart ez a folyamat, amíg az orsó megtelik. Egy ilyen tele orsót *supkinak* nevezünk. Ez a kézzel fonás. A fonókerékkel való fonás hasonló módon történt: bal kézzel fejtették, jobb kézzel sirítették, ami segített egyengetni, hogy egyenletes vastagságú legyen a fonal. A kereket lábbal hajtották, de a kéz és a láb munkája egymáshoz alkalmazkodott. Egykoron csak orsóval fontak, majd Korondról hozták az első fonókerekeket az 1900-as évek elején. Varságon 1940 után készítettek fonókerekeket Józsa Antal, Ürmösi Béla és György Gáspár mesterek, orsókat pedig Tifán (Pista) István, Kuti Domokos és testvérei. Dr. Kós Károly az *Erdélyi guzsalyok* című tanulmányában részletesen bemutatja az Erdélyi Néprajzi Múzeum

*Orsóval való fonás
Tamás Ernő felvétele
Székelyvarság, 2010*

(Kolozsvár) guzsalygyűjteményét, a guzsalyfajtákat, mintegy kétszáz egyszerű és cifra guzsalyt, illetve a hosszú, rövid és a középhosszú guzsalyokat. Ugyanitt olvashatjuk, hogy a guzsaly a legény részéről a leánynak adományozott ajándéktárgy volt, akárcsak a sulyok, a mángorló vagy a kapatisztító.

A fonás után az orsóról a fonalat *felmatollálták*. Ami egyszer körüléri a matollát, az a *szál*, vagyis a matolla négyeszeres hossza (3 szál fonal ad 1 *igét*, 20 *ige* = 1 *zseréb*, tehát 60 szál kender). A szál vidékenként változik, ezért nem egy abszolút mérték. A *matring* vagy *darab* a zserébek száma. E bonyolult rendszer se-

*Fonás fonókerékkel
Tamás Ernő felvétele
Székelyvarság, 2010*

gítségével többé-kevésbé pontosan számon tudják tartani a már elkészült fonal mennyiségét és a belőle szőhető vászon hosszát. Varságon a matollára általában csepűből 7-8 zserébet, a kenderből 12-15 zserébet tettek.

Ezután következett a fonal mosása és fehérítése, a *szapulás*. Ehhez bükkfahamu, lúgos vizet, ún. *hamulúgot* készítettek. Először a mosni és fehéríteni való fonalat beáztatták langyos, hamuval jól megszórt vízbe, ott hagyták rövid időre, azaz két-három napra. Aztán következett a forrálás, amit ún. *szapuló kádban* végeztek. Egy cseber alá nagyobb kádat helyeztek, abba folyt ki alul a cseber alján készített, ronggyal bevont, keresztbe tett fapálcikákkal eltorlaszolt, lassú lefolyást biztosító lyukon a forrázó lé. A cseberbe alul, egy zsákba vagy egy lepedőbe fogva helyezték előbb a másfél vékonyi száraz hamut (egy véka = 14,50 kg), erre egyenesen szétszedve helyezték a fonalat. Kb. 30 literes üstben vizet forraltak, és a forró vizet fokozatosan rámerték a cseberben lévő fonatra. A lenti kádba kifolyt vizet visszamerték az üstbe, vizet adtak még hozzá, és ezt a forrázási műveletet megismételték 6-8 alkalommal. A családok többsége a fehérítést a *sütőben* (nyári konyha), vagy akinek dobogója volt, az a ványolóban végezte. A szapulás egy teljes napot igénybe vett. Aznap már nem mosták ki, hagyták, hogy a vize lefolyjon, és másnap a patak jéghideg vizében *kalákában* mostak. Ha a patak vize be volt fagyva, léket vágtak a jégen, és abba rázták bele a fonalat. 4-8 asszonyt hívtak segítségül, akik a mosópadon sulyokkal ütve a fonalat, többszöri rázogatóssal és ismételt tisztálással addig mosták, amíg *a levit meg lehetett inni*, úgy megtisztult. A munkát befejezését ünnepi ebéddel, palacsintával és pálinkával ünnepelték meg, a pohárkoccintásnál pedig ez a szólás hangzott el: *Megisszuk a fonal levit, s dicsérjük a Jézus nevit*.

A fehérítés után kimosott fonalat *megszárították*. Ha sietős volt a munka, előbb kemencébe rakták a szárítandó fonalat, esetleg a sutba (sut = a parasztházakban a kemence és a fal közötti kis hely) akasztották fel, vagy a házaknál a tornácfáján lécekre rakva duplán, mint a szárítandó ruhát. Az egykori lányok kérdezték egymástól, hogy neked hány darab van? Minél több volt, annál büszkébbek voltak. Ez egyfajta erkölcsi bizonyítvány volt a szorgalmukra. Amikor megszáradt, nem hófehér, hanem inkább sárgásfehér színe volt. Száradás után sokat kellett rázni, hogy a fonal kiegyenesedjen, hogy rá lehessen tenni *a tekerőlevélre*, amelyen a fonalat letekerték gomolyagba. A tekerőlevél vízszintesen körkörös forgást végző

*Vetőszeg makett
Borsa István csikszentkirályi
kézműves munkája
Tamás Ernő felvétele
Székelyvarság, 2010*

feszkező. Tekerőlevelet csaknem minden olyan kézműves készített, aki a szövészeknek is mestere volt. Varságon György András, Tamás Sándor, Tamás I. Márton, Tamás (Gazsó) János, Jére János, id. Mátyás Lajos, Tamás D. Márton készített kiváló tekerőlevelet. Az említett 7 zserébből kb. 4 nagyobbacska gomolyag fonal lett. A 7 zserébből megközelítőleg 7 *singet* lehetett felvetni (1 *sing* = 62 cm). Ez a szövésben az öltőnek való volt, a 14-15 zserébes a felvetőnek való. Ezt vetették fel *a vetőszegre*. Abból indultak ki, hogy kijelölték az elkészítendő vászon hosszát *singgel* vagy méterrel, de a vászon szélességét is előre tudni kellett. *A vetőszeg* egy középső rúdon forgó, négy szárnyú, fából készült munkaeszköz, amit a szoba földjére, padlójára állítanak, a felső végét pedig a szoba mennyezetének gerendájához erősítik. Erre is keresztbe teszik fel a fonalat, mint a matollára. A matollálás és a fonalvetés számolásánál a Kárpát-medencében általában a hatvanas számrendszer használatos. A fonalvetés után elkötik az alsó és felső keresztet vagy megfordulót, majd a fonalat *lekalácsolják*, láncokba szedik. A vetőszegre egyszerre felfért 50 *sing*, de általában csak 25-30-at tettek. Egy lepedőre megközelítőleg 9 *sing* kellett, egy abroszra 5 *sing*, egy törülközőre 2,5 *sing*, egy konyharuhára 1 *sing*. Innen kerül a fonal a *szövészek hasajó* részére, majd onnan befogták a *nyüstbe* keresztcsép segítségével, onnan pedig *a bordába* egy kés segítségével. A nyüstnek van nyüstkötője alul, amit a lábítóra kötnek. A

lábító nyomásának a váltakozásával mozgathatták le-fel a nyüstöket. Minden lábítónyomásnál átdobják a vetőltöt. Minden öltés után áthúzzák a bordát. Ez a művelet addig ismétlődik, amíg a felvetett fonal lefogy. A nyüstöt vékony madzagból háziilag készítették, a nádból és szurkos fonallal készített bordát piacokon vásárolták. A varságiak Vargyasról vásárolták a bordákat. Egy bordáért cserébe egy zsákot vagy annak árát kérték. A vászonféleségeknek különböző bordákat használtak: 8-as, 9-es, 10-es, 12-es és 15-ös bordát, melyek sűrűségükben különböztek. A durva fonalból készült zsákvászonnak ritkább kötésű bordát használtak, az asztalkendőnek sűrűbb bordát. Szövéskor a különböző mintákat, mint amilyen a *simacsíkos*, *hengeres* vagy *színire járó*, előre felszedték. Szövéskor, mivel gyorsan lefogyott egy-egy *cső*, általában segítségre volt egy leánygyermek, aki csövelt. A gyakorlottabb szövőasszony késő estébe nyúló munkájával legalább 2-3 *sing* vásznat szőtt amellest, hogy többsége még a kinti állatkúrálást és a benti háziasszonyi munkát is elvégezte.

Varságon kenderrel kapcsolatos *hiedelem és szólás* kevés maradt fenn. Ilyen például a kender hosszának a megjósolására vonatkozó hiedelem, amit februárban az ereszek alján lelógó jégcsapok hossza jelzett. Ha február végén hosszú jégcsapok lógtak, hosszú kendert jósoltak. Egy másik szokás az újévi házszeneléshez kapcsolódott. Ilyenkor a leányos házak többségénél a cseperedő, már fonni tudó leány a kenderfonalból egy méternyi összesírtett (sodort), és színes krepp papírral díszített darabot tett a papot kísérő valamelyik vidimusz nyakába. Erre köszönetként elmenéskor így dicsérték a szorgos, dolgos leányt: *Jó fonó, jó szövő, aranyhintóba vigyenek férjhez!* Ha a leány nem adott kenderfonalat, ami dologtalanságára, restségére vallott, így csúfolták ki: *Rossz fonó, rossz szövő, tyűkszaros kocsiba vigyenek férjhez!*

A *házi kendervászon* képezte még az 1950-es években is Székelyvarságon a ruházati, lakberendezési és háztartási kellékek alapanyagát. Kenderből készültek a ruhák, szoknyák, alsószoknyák, a női és férfiing, az alsónadrág, pendely, ingalj, a szalmazsák, az ágyterítő, az alsó lepedő, abroszok, törülköző, konyharuha. A durvább anyagból készült a sajtruha és zsákvászon, a surdó, amibe a szekeresség idején a szekeresek az útravaló sarjút tették a lovaknak. A ruhának szőtt vászon *felvetője* és *öltője* egyaránt kender volt. Az *elegyes vásznak* felvetője gyapot, az öltő kender vagy len volt.

Székelyvarság neves szövőmestere, a ma 73 éves Kovács Berta Anna nyugal-

mazott tanítónő tíz éve rendszeresen jár kiállításokkal egybekötött vásárokra. Különböző falvakból, mint Székelyabod, Gyergyóújfalu, illetve Székelykeresztúr vidékéről szerzi be a szövéshez az alapanyagot. Elmondása szerint a kendervászon minősége függ a kenderfonal vastagságától. Minél vékonyabb a kenderfonal, annál szebb, egyenletesebb a vászon. Ehhez első osztályú kenderfonalat használ. A másodosztályú a szöszösebb kenderszál, a harmadosztályú pedig a durvább, az ún. csepű. A szőtt kendervásznat *fenyőágasan* vagy *hímiesen* szövi. Öt-hat éve kezdett szőni kenderből. Termékeit bemutatta Székelyudvarhelyen, Csíkszeredában, Kézdivásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön, Segesváron, Budapesten, Székesfehérváron, Kaposváron és Fehérgyarmaton is. Tapasztalata szerint a kenderből készült termékek iránti érdeklődés egyre nagyobb, főleg a használati tárgyak: az abrosz, az edénytörlő és a törülköző a keresett. Utóbbi iránt különösen nagy az érdeklődés, mivel a kendentörülköző durvább tapintású, egészségesebb a bőrnek. Szerinte igény lenne alsólepedőre és zsákvaszonra is, de ez több alapanyagot igényel, aminek beszerzése szinte lehetetlen. A kendertermék előnye az, hogy könnyen tisztítható és minél többet használják, annál puhább lesz, színe is világosodik. *Hasogatva szőtt* kendentörülközőiben szabályosan váltakozik a kender a pamuttal. A törülközőkbe dísznek piros pamutcsík kerül, vagy dióhéjjal festett kenderfonalból sző csíkot. Egyeseket kirojtozva árusít, melyekre a rojtot Ádám Erzsébet és Kovács Katalin készíti.

A természetes alapanyagú termékek ugyan drágábbak manapság az előállításai

költségek miatt, de egészségesebbek, ezért egyre népszerűbbek, keresettebbek. Mivel egyre nagyobb a természetes anyagból készült ruházati és más háztartási termékek iránti érdeklődés, jó megélhetési, illetve kiegészítő jövedelemforrás lehetne Székelyvárságon is a kendertermesztés felélesztése. Hasonló céllal, a népi hagyományok felelevenítésének és életben tartásának céljával indították újra 2008-ban Csíkszentdomokoson a kendertermesztést. Bemutató jelleggel, a Majerchik Irén tulajdonában lévő néhány ár területen történik a termesztés. A munkálatokat, a vetést, gyérítést, a gyomlálást, a nyövést a felnőttek együtt végzik a gyermekekkel. A nyövést már kenderfesztivál keretében végzik október elején, melyen a pompás népviselet mellett a kenderfeldolgozás eszköztára is bemutatásra kerül, a feldolgozás valamennyi munkafázisával együtt. Ily módon népszerűsítik ezt a már-már elfelejtett hasznos iparnövényt. Szép példája ez a szépteremtő munkának. Ennek jegyében kellene e vidéken hasonló értékmentő munkát végezni, a földrajzi környezet adatai lehetőségeket hasznosítva, életünket jobbá tenni.

Tamás Lenke

Adatközlők

Dénes Györgyné (73 éves) – Központ
Faludi Juliánna (91 éves) – Központ
Herceg Erzsébet (78 éves) – Tisztás

A kész termék
Tamás Ernő felvétele
Székelyvárság, 2010

Kovács Berta Anna szövőmester
Tamás Ernő felvétele
Székelyvárság, 2010

Özv. Józsa Gáspárné Margit (63 éves) – Tisztás
Kovács Berta Anna (74 éves) – Tisztás
Kurkó István (46 éves) – Csíkszentdomokos
Özv. Nagy Józsefné (73 éves) – Központ
Pál Sándorné Gizella (1933–2009) – Központ
Tifán Andrásné Ilona (1928–2009) – Tisztás
Özv. Tifán Ignácné (77 éves) – Központ
Vass T. Jánosné Mária (38 éves) – Bagzos
Vass T. Márta (1934–2009) – Bagzos

Irodalomjegyzék

Balassa Iván–Ortutay Gyula: *Magyar néprajz*. Bp., 1979. 288–295.
Gallyas Csaba–Sárossy Istvánné: *Mezőgazdasági kislexikon*. Bp., 1989. 273.
Kapitány Orsolya: *A kender termelése és feldolgozása Belső-Somogy falvaiban*. In: Somogyi Múzeumok Közleménye 13. Kaposvár, 1998. 327–338.
Dr. Kós Károly: *Erdélyi guzsalyok*. In: *Eszköz, munka, néphagyomány*. Buk., 1979. 108–130.
Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon*. III. köt. Bp., 1987. 134–141.
Szabó T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*. VI. köt. Bp.–Buk., 1993. 354–365.
Tarisznyás Márton: *Gyergyó történeti néprajza*. Bp., 1994. 75–79.
http://www.magyarszo.com/fex.page>2009-12-07_Kendertermesztes_es_feldolgozas...
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/telepul-esek_ertekei/Berettyoujfalu/page/016

